

Seleucia

Sayı VII - 2017

Olba Kazısı Serisi

Seleucia VII

Olba Kazısı Serisi

Seleucia editörler kurulu, destekleri için Mersin Bölge Sulama Kooperatifleri Birliği Başkanı Ersin Akdoğan'a Őukranlarını sunar.

The Editorial Board of *Seleucia* expresses their gratitude for the support of the President of the Irrigation Cooperatives' Union of Mersin Region, Mr. Ersin Akdoğan.

Seleucia VII

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan - Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. *Seleucia* Dergisi, Sayı VI - 2016'dan itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır. Yollanan alışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Nisan - Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı VI - 2016'dan itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkıran
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Keççe
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünalın
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Deniz Kaplan
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Öğr. Gör. Dr. Tuna Akçay
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia
Olba Kazısı Serisi VII
Sayı: 7

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33343,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 52
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Dijital Düşler Basım San. Ve Tic. A.Ş.
Nato Cad.Çınarlı Sok. No: 17
34418 Seyrantepe/Kağıthane
0212 279 64 44
Sertifika No: 12922

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 52
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Seleucia | Sayı 7 | Nisan - Mayıs 2017

Olympos Kazılarında Bulunan Aydınlatma Gereçleri

Lighting Devices from Olympos Excavation

B. Yelda Olcay Uçkan - Muradiye Öztaşkın

11

Arkeolojik Kazılar Işığında Olba Tiyatrosu: Ön Sonuçlar

The Preliminary Results on the Olba Theater in the Light of Archaeological Excavations

Emel Erten - Deniz Kaplan

29

Olba Manastırı Kuzey Kilisesi'nden (Diakonikon) Bizans Dönemi *Opus Sectile* Taban Döşemesi

The Opus Sectile Floor of the Diaconikon of the Northern Church - Monastery of Olba

Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğin

47

Olba'da Bulunan Sikkeler Işığında Kentin Erken Yerleşim Tarihi

The Early History of Olba in the Light of Coin Finds

Tuna Akçay

69

Olba Tiyatro Kazısı Cam Kadeh Buluntuları

Glass Goblet Finds from Olba Theater Excavations

Emel Erten - Emine Akkuş Koçak

89

Olba Kazısı'nda Ele Geçen Hellenistik Dönem'e Ait Bir Sepet Kulplu Amphora Parçası

Hellenistic Basket Handled Amphora Fragment from Olba Excavations

Erkan Alkaç

113

Sikke Buluntuları Bağlamında Olba'da II. Constantius Dönemi

Olba During the Reign of Constantius II in the Context of Coin Finds

Emel Erten

129

Klazomenai Karantina Adası Kuzey Yamacı Kazılarında Ele Geçen Oturan Çıplak Genç Kız Figürinleri

Sedantary Naked Young Female Figurines Obtained From The Excavations In The North Slope of Klazomenai Karantina Island

Aslıhan Özbay

147

Karabel Asarcık'taki Sion Manastırı Mezar Odası ve Bizans Lahitleri

The Burial Chamber and Early Byzantine Sarcophagi in the Sion Monastery at Karabel Asarcık

Bülent İşler

161

Mimari Plastik Veriler Işığında Erken Bizans Döneminde Side'de Sütunlu Caddelerin Onarımı

The Repairs of the Early Byzantine Colonnaded Streets of Side in the Light of Architectural Decoration Finds

Şener Yıldırım

187

Karantina Adası Kuzey Yamacı Kazıları Stratigrafik Değerlendirmesi ve Hellenistik Dönem Pişmiş Toprak Figürinler

Klazomenai Karantina Island North Slope Excavation Stratigraphy and The Terracotta Figurines Of The Hellenistic Period

Fikret Özbay - Aslıhan Özbay

207

Erken Hıristiyanlık Döneminde Zephyrion/Zephyrium

Zephyrion/Zephyrium in Early Christian Period

Murat Özyıldırım - Muzaffer Yılmaz

225

Erken Hıristiyan Literatüründe Yahudiler ve Anti-Semitizm

Jews And Anti-Semitism in Early Christian Literature

Ulaş Töre Sivrioğlu

235

Zeus Labraundos Kutsal Alanı Su Kompleksi Kazıları Cam Buluntuları

Glass Finds from Water Complex in the Sanctuary of Zeus Labraundos

Ömür Dünya Çakmaklı

279

Tripolis'teki 6 No.lu Kaya Mezarı

Rock-cut Tomb Number 6 in Tripolis

Sabri Arıcı - AYTEKİN ERDOĞAN

297

Seyitömer Höyük Hellenistik Dönem

Balık Tabakları

Hellenistic Fish Plates from Seyitömer Höyük

Figen Çevirici Coşkun

325

Aşağı Salat Höyüğü'nden Cam At

Rhytonu

A Glass Horse Rhyton From Aşağı Salat Höyük

S. Yücel Şenyurt - Emel Erten - İLKAY AKLAN

345

Kuva-yi Milliye Müzesi'nden Bir Grup

Gümüş Venedik Sikkesi

A Group Of Silver Venetian Coins From The

Kuva-yi Milliye Museum

Ceren Ünal

363

Direkli Mağarası Epi-paleolitik Dönem Yaşamsal Alan Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme

An Assessment on The Arrangement of The Living Areas in the Epi-paleolithic Period of

Direkli Cave

Cevdet Merih Erek

377

Orta Aras Havzası'nda Bir Orta Tunç Çağı Kalesi: Çalgüney

A Middle Bronze Age Castle in Middle Aras Basin: Çalgüney

Ayhan Yardımcıel - Emine Gizlenci

397

Olba Akropolisini Kuzey Kule Kazısından Ele Geçen Karbonize Ahşap Malzemenin Anatomik Analizi

Anatomical Analysis of Carbonized Wood Material Obtained from Olba Acropolis North

Tower Excavation

Barbaros Yaman - Ali Akın Akyol - Emel Erten

411

Olba Kazısı Tiyatro Seramik Buluntuları

Arkeometrik Çalışmaları

The Archaeometric Research on the Pottery Finds from the Theater at Olba

Ali Akın Akyol - Safiye Aydın

421

Kitap Tanıtımı

Book Review

Ömer Özyiğit'e Armağan – Studies in Honour of Ömer Özyiğit

Emel Erten

439

Kudüs: Bir Şehrin Biyografisi

Murat Özyıldırım

447

PRAEFATIO

Editörler kurulu olarak *Seleucia*'nın yedinci sayısını (2017) sizlere sunmaktan mutluluk duymaktayız. Ayrıca, dergimizin TÜBİTAK'a bağlı ULAKBİM tarafından TR indeksinde bilimsel dergi olarak 6. sayısından (2016) başlayarak taranmaya hak kazanmış olması hepimiz için gurur kaynağı olmuştur. Bu başarıyı yazarlarımıza, dostlarımıza, Homer Kitabevi'nin katkılarına ve aynı zamanda Olba kazı ekibine borçluyuz.

Geniş bir zaman dilimine ait malzeme ve sonuçları içeren *Seleucia*'nın bu yılki yedinci sayısını da beğeneceğinizi ümit etmekteyiz. Alışlageldiği gibi, bu sayıda da Olba kazılarına ait malzemenin de tanıtıldığı birçok makale yer almaktadır.

Seleucia'nın yedinci yılında yayın hayatını sürdürmesinde katkıları olan yazarlarımıza, okuyucularımıza, bizi destekleyen dostlarımıza, Homer Kitabevi'ne ve değerli sahibi Ayşen Boylu ve dergimizin yayına hazırlanmasında sabır ve özveriyle çalışan Sinan Turan'a teşekkürlerimizi sunarız.

Editörler:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

PREFACE

The editorial board is glad to present the seventh issue (2017) of *Seleucia* and proud to announce that our journal was recognized by ULAKBİM of the Scientific and Technological Research Council of Turkey (TÜBİTAK) as a TR Index Scientific Journal starting from the sixth issue (2016). We owe this success to our contributors, friends and Homer Books as well as the archaeological excavation team of Olba.

We hope you would be interested in and enjoy the seventh issue of *Seleucia* containing articles presenting material and results from a large scope of time. As usual, in this issue you will find a number of articles that will present the material from Olba excavations.

We wish to express our gratitude for our contributors, friends and Homer Books and its owner Ayşen Boylu and Sinan Turan for their patient and considerate manner during the preparation of our journal.

Editors:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia*, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayınlır.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. *Seleucia* features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Tripolis'teki 6 No.lu Kaya Mezarı

Sabri Arıcı - Aytekin Erdoğan*

Öz

Denizli'nin Buldan ilçesi, Yenicekent beldesinde bulunan Tripolis, Lydia, Karia ve Phrygia arasındaki bölgede, verimli toprakları ve önemli ticaret yolu üzerinde olan bir kenttir. Kent, en görkemli yıllarını Roma imparatorluk çağında yaşamıştır. Bulduğu coğrafya, bir kentin kurulması için çok uygun bir konumdadır. Tripolis *nekropolis* alanlarında 2007-2009 yıllarında yapılan kazı (Doğu *Nekropolis*inde yedi kaya mezarı ve iki traverten lahit) ve yüzey araştırmaları sonucunda Değirmentepe veya Kale tepe olarak adlandırılan tepenin hemen altındaki yamaçlarda yayılan *nekropolis* alanları, Kuzey, Doğu ve Batı *nekropolis* alanları olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bu ayrılma, tamamen topoğrafik durumdan ileri gelmektedir. Tüm mezar türlerinin son derece özensiz yapılmış olması sebebiyle ekonomik durumu orta olan insanlara ait olduğu tahmin edilmektedir. Doğu *nekropolis*indeki 6 no.lu kaya mezarı, bu makalenin konusudur. Arkeolojik kazısı yapıldığından, çok sayıda buluntular ele geçmiştir. Mezarın girişinde *dromos* bulunmaktadır. Oda içine dikdörtgen girişli bir kapıdan girilmektedir. Kaya mezarında, altı kişilik ölü yatağı vardır. Odanın sağında solunda ve karşısında birer ölü yatağı ve girişin karşısında *arcosolium* vardır. Giriş ile *arcosolium* arasında da ince uzun-koridor vardır. Bu mezar, Anadolu'nun genelinde sıkça rastlanan bir kaya mezarıdır. Tripolis *nekropolis*lerinde ele geçen en erken tarihli buluntu burada ele geçmiştir. Bu ayrıntı Tripolis tarihi için önemlidir. 6 no.lu kaya mezarı MÖ 1. yüzyıldan MS 6. yüzyılın ikinci yarısına kadar sürekli kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Tripolis, Tripolis nekropolisleri, kaya mezarları, altı no.lu kaya mezarı, buluntular.

* Öğr. Gör. Sabri Arıcı, Mersin Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, Mersin. E-posta: sabriarici@mersin.edu.tr
Yrd. Doç. Dr. Aytekin Erdoğan, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Bornova-İzmir. E-posta: erdoğan105@hotmail.com

Rock-cut Tomb Number 6 in Tripolis

Abstract

Tripolis is settled on fertile land and is located on important trade routes in the region between Lydia, Caria and Phrygia. The city of Tripolis lived through its most glorious years during the Roman Empire Age. The geography it is in is a very convenient location for city building. As a result of excavations and survey examination trips made in the Tripolis *necropolis* areas in 2007-2009 revealed that Necropolis areas spread on the slopes just below the hill called Değirmentepe or Kaletepe (seven rock-cut-tombs and two travertine sarcophagi in the Eastern *Necropolis*) are divided into three areas, which are called North, East and West *necropolis* areas. This area separation is entirely due to the topographic situation. The 6th rock tomb in the eastern necropolis is the subject of this article. Since the archaeological excavation was carried out, numerous finds were discovered. There is a dromos at the entrance of the grave. The room is entered from a door with a rectangular entrance. There is a dead bed for six people in the rock-cut tomb. There are two dead beds on the right and on the left the entrance in the room and *arcosolium* opposite entrance. There is also a thin long corridor between the entrance and *arcosolium*. There is an *arcosolium* opposite of entrance, on the left and on the right of the entrance. This grave is a rock tomb that is common in Anatolia. The earliest find in Tripolis necropoleis was unearthed here. This detail is important for the history of Tripolis. It is estimated that all grave types belong to people with moderate economic status, because they were made extremely unadorned. Finally, the 6th rock-tomb has been used continuously from the 1st century BC to the second half of the 6th century AD.

Keywords: Tripolis, necropoleis of Tripolis, rock-cut tombs, rock-cut number six, findings.

Bu çalışmanın amacı, Tripolis'te kazısı yapılan 6 no.lu kaya mezarının tüm yönleri ve buluntularıyla ele alınarak öncelikle bir değerlendirme yapmaktır. Ardından mezarın tarihlendirilmesi ile Anadolu kaya oda mezarı geleneği içindeki durumuna açıklık getirilerek bir sonuca gidilmesi amaçlanmaktadır. Tripolis *necropolis*lerinde, ele geçen en erken tarihli buluntu ile Geç Antik Çağ sikkelerinin bu mezarda bulunması sebebiyle, Tripolis tarihinde dikkat çekecek bir mezardır.

Antik dönemde, Maiandros/B. Menderes Nehri'nin batı kıyısında ve Lydia, Phrygia ve Karia sınırlarının birleştiği bölgede olan Tripolis,¹ günümüzde, Denizli'nin Buldan İlçesi, Yenicekent beldesi sınırları içinde olup, Lykos/Çürüksu Vadisi'nin batısında ve güneyinde kurulmuş olan çağdaşı Laodikeia'ya 30 km, Hierapolis'e ise 20 km uzaklıktadır.² Kent, hem Ege kıyılarına hem de İç Anadolu ve Akdeniz'e inen ticaret yolu üzerinde kurulmuştur.³ Tripolis tarih boyunca ticaret kenti olmasının yanı sıra, verimli topraklara ve sulak alanlara sahip olması sebebiyle, tarım kenti olarak da önem kazanmıştır (Lev. 1).⁴

Tripolis'in en erken dönemi olan Hellenistik Dönem ile ilgili bilgiler son derece sınırlıdır.⁵ Augustus Döneminde (MÖ 27-MS 14), geniş sınırlara sahip olan Sardis *convectus*unda⁶ yer alan Kent, ardından Flaviuslar Döneminde (MS 69-96) ise, Apameia *conventusu* içinde yer almıştır.⁷ MS II. yüzyıldan itibaren görkemli Roma İmparatorluğu yıllarını yaşamaya başlayan Tripolis'in⁸, son dönem kazılarıyla beraber, 60 m x 45 m.lik *insulalardan* oluşan ızgara plana sahip büyük bir kent olduğu tespit edilmiştir.⁹ Tripolis, MS 325 yılında, Nikaia Konsülü'nde piskoposluk seviyesinde temsil edilmiştir. Bizans Dönemi'nde ise Kent, küçülerek Sardis metropolitliğine bağlı bir piskoposluk merkezi olmuştur.¹⁰ Zaten, kentte kazı ve araştırmalar sonucunda tespit edilen beş adet kilisenin bulunması,¹¹ kentte Hıristiyanlık dininin ne kadar etkin olduğunu kanıtlamaktadır. MS 494 yılında¹² ve Bizans imparatoru Focas

1 Jones 1971, 42 – 43; Cohen 1995, 200 – 201.

2 Ramsay 1890, 49. Güzergah şöyledir: Pergamon, Germe üzerinden gelen ticaret yolu Thyateria, Sardeis, Philadelphia güzergahından, Tripolis, Hierapolis ve Laodikeia'ya doğru devam eder.

3 Üreten 2006, 943.

4 Üreten 2006, 943.

5 Epigrafik belgeler doğrultusunda kentin MÖ III. yüzyılda kurulduğunu iddia etmektedir. Duman 2013, 180 (dipnot 10). Kent üzerinde ve çevresinde yapılan yüzey araştırmaları sonucunda, 2009 yılı kazı çalışmalarında Roma caddesinin alt tabakalarından ele geçen buluntular vardır. Erdoğan 2012, 316.

6 Sevin 2013, 186.

7 Habicht 1975, 64.

8 Erdoğan 2012, 306; Duman 2013, 182; Sevin 2013, 188.

9 Duman 2013, 189; Duman 2014b, 634.

10 Ramsay 1895, 234. Tripolis, MS 325 yılında yapılan Nikaia konsülü'nde piskoposluk seviyesinde temsil edilmiştir.

11 Duman 2014c, 42.

12 Erdoğan 2012, 316; Duman 2013, 183. Tripolis ve yakın çevresindeki Maiandros/B. Menderes, Lykos/ Çürüksu ve Hermos/ Gediz grabenlerinde, yani genel hatlarıyla İç Ege'de, antik dönemlerde MÖ 25 veya 26, MS 17, MS 60, MS 494 ve MS 7. yüzyılın başları olmak üzere beş büyük deprem olmuştur. Bölgedeki depremler için bkz. Atunel 2000, 229-325;

Döneminde (MS 602-610) bölgede büyük bir deprem tahribatında muhtemelen Tripolis'i de çok etkilemiştir.¹³ Akabinde, MS VII. yüzyılın başlarında Anadolu'ya yapılan Sasani akınları Tripolis'i de olumsuz yönde etkilemiştir.¹⁴ Tripolis'te birçok kent gibi bu akınlardan büyük zarar görmüştür.¹⁵ Bu dönemde kent nüfusunun azalmasıyla birlikte sınırlarının da küçüldüğü anlaşılmıştır.¹⁶ Muhtemelen deprem ve Sasani akınlardan dolayı bir daha toparlanamayan Tripolis, daha sonraki yıllarda kuzeyde Diribol adındaki yeni bir alana taşınmıştır.¹⁷

Tripolis kenti *nekropolis* alanlarıyla ilgili ilk kapsamlı bilimsel çalışmalar, 2007-2009 yılları arasında yapılmıştır. Bu kapsamda kentin *nekropolis* alanları olduğu tespit edilen, doğu, kuzey ve batısındaki tepelik ve sırtlarda, kapsamlı yüzey araştırması yapılmasının yanı sıra,¹⁸ Doğu *Nekropolis*'inde yedi kaya mezarı ve iki lahitin kazı-temizlik çalışması yapılmış ve çok sayıda buluntu ele geçmiştir.¹⁹ Tripolis 6 no.lu mezar bu çalışma kapsamında ortaya çıkarılan bir buluntularıyla önemli bir kaya oda mezardır.²⁰

Tripolis kentinin *nekropolis* alanları, Messogis/Aydın Dağı'nın uzantısı olan ve kentin kuzeyine bakan 350-400 metre rakımlı Kaletepe/Değirmentepe olarak adlandırılan tepenin ortalarından itibaren başlar ve aşağılara kadar yayılır.²¹ Yani, bu tepenin kente göre kuzeydoğu, kuzey ve kuzeybatısında yer alan ikisi, oldukça yüksek üç tepenin güney eteklerinden aşağıya iner ve önlerindeki geniş ovaya yayılır.²² Maiandros/B. Men-

Karagöz 2002, 44-49.

13 Şimşek-Okunak-Bilgin 2011, 5.

14 Tripolis'te MS 7. yüzyılın ilk çeyreğinde Sütunlu cadde ile Geç Roma Agorasının batı portiğinde çıkarılan yanık tabaka Sasani akınlarının etkisi olarak değerlendirilebilir. Tripolis'teki Sasani akınları için bkz. Duman 2015, 230, (Dipnot 8.); Ayrıca 4-7. Yüzyıllar arasındaki Bizans-Sasani savaşlarıyla ilgili olarak bkz. Bahadır 2011, 685-703.

15 Duman 2015, 230, (Dipnot: 8)

16 Duman 2013, 189.

17 Erdoğan 2012, 316; Duman 2013, 183. Bölgedeki kapsamlı yüzey araştırmaları için bkz. Atik-Erdem 2002, 2-16; Atik-Erdem 2003, 2-16; Atik-Erdem 2004, 3-39.

18 Erdoğan-Çörtük 2009, 107-138; Erdoğan 2011, 328-347. 2007-2009 yılları arasında Tripolis kazısı Denizli müzesi başkanlığında, bilimsel danışman Ege Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. A. Erdoğan'dır.

19 Erdoğan-Çörtük 2009, 107-138. Erdoğan 2011, 328-347, Kazısı yapılan mezarlar için Erdoğan-Aktaş 2011, 1-82. 2012 yılından itibaren çalışmalar, Denizli Müzesi başkanlığında, bilimsel danışmanlığını Doç. Dr. B. Duman Pamukkale Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyesidir. Bu konuda bkz. Duman-Baysal 2014a; Duman 2014b, 633-650; Duman Baysal 2016, 563-584.

20 Bu mezar, sadece kazı raporu olarak yayınlanmıştır. Bkz. Erdoğan-Aktaş 2011, 20-22.

21 Duman 2015, 230; Erdoğan 2012, 316.

22 Duman 2015, 230.

deres Nehri ise, hem Kent'in hem de Doğu *Nekropolis*'nin güneydoğudan sınırını belirler.²³ Bir başka anlatımla, *nekropolis* alanları, *stadionun* kuzeyindeki yamaçlardan, tiyatro ile erken ve geç Bizans surlarının kuzeyindeki yüksek tepelerden ve doğudaki Maiandros/B. Menderes Nehri'ne kadar uzanmaktadır. Bu alanlar, tamamen kayalık olduğundan hiçbir şekilde tarıma uygun değildir. Zaten yukarıda da açıklandığı üzere, tarım alanı olarak güneydeki Menderes Ovası kullanılmıştır.

Genel yer tanımlanmasından sonra, söz konusu alan daha da daraltıldığında, Tripolis *nekropolis* alanları Doğu, Kuzey ve Batı *Nekropolisleri* olmak üzere üçe ayrılabilir. Sayısı ve çeşitliliği bakımından en fazla bulunduğu Doğu *Nekropolis*, Erken Bizans surları ve Kaletepe/Değirmen-tepe olarak isimlendirilen tepenin doğu bölümündeki yükseltiler ile Maiandros/B. Menderes Nehri arasındaki geniş alanı kapsamaktadır.

Tek odalı olan 6 no.lu kaya mezarı, Doğu *Nekropolis*'nin güneyinde, yamacın alt eteklerinde yer almaktadır (Lev. 1-3). Büyük bir tahribata uğrayan mezara üç etken zarar vermiştir: Birincisi yumuşak kaya yapısı,²⁴ ikincisi depremler²⁵ ve üçüncüsü ise, kaçak kazıların etkisidir. Bu etkenlerin sonucu olarak, yer yer tavan çökmeleri olmuştur. Bu nedenlerden dolayı mezardaki tahribat son derece fazladır.

6 no.lu kaya mezarı (Lev. 2, 3 ve 5), önde taş örgülü ve yer yer kaya düzeltmeli *dromos*, sonrasında dikine dikdörtgen girişi ve kayanın oyulmasıyla oluşturulmuş bir oda görülebilmektedir. Mezarın önünde, girişin sağında ve solunda düzenlemeyle oluşturulmuş karşılıklı iki kenar duvar parçası mezarın *dromosuna* aittir. İzler hesaba katıldığında, *dromosun* uzunluğu 2.60 m, genişliği ise, 1.20 m.dir. Zemin ana kayanın düzeltilmesiyle, üst kısmı ise, iki taş bloku arasında bir tuğlanın, harçla birleşmesinden oluşturulmuştur. Burası sanki, kaya tonozu ek olarak veya güçlendirme için sonradan yapılmış gibi görünmektedir. Tamamen yok olmasına rağmen, üst bölümü tonoz şeklinde olduğu düşünülebilir. *Dromosa* ait kaya bölümündeki düzeltme işlemi, mezarın giriş kapısına kadar yapılmıştır.

Mezara, dikine dikdörtgen bir girişten içeri girilmektedir. Orijinal yerinde olmayan ve kuvvetle muhtemel bu girişe ait giriş ve çıkışı kolay-

23 Erdoğan-Çörtük 2009, 109.

24 Kaya mezarlarının bulunduğu alanlarının jeolojik yapısına bakıldığında marndan, lahitlerin yapısına bakıldığında traverten hakkında söz etmek gerekir. Marn, kil ve kalsiyum karbonatın birleşiminden meydana gelir. Kalker taşına göre, daha yumuşaktır. Bu kayacın kırılabilirliği ve ufalanması oldukça yüksek olduğundan, kazılması da o ölçüde çok kolay olan tortul bir kayaçla kaplıdır. Ancak, tabakanın zamanla kuru haldeyken kırılabilirliğin ve ufalanmanın arttığı gözlemlenmiştir. Konu için bkz. Aydan-Kumsar 2005, 63 ve 71.

25 Depremler konusunda dipnot 13'e bakınız.

laştırmak için iki ucu milli olan ve içe doğru açıldığı tahmin edilebilen mermer kapı parçası ele geçmiştir (Lev. 4).

Kaya oda mezarının içi dikdörtgen planlı olup, tonoz tavanlıdır (Lev. 5). Oda içi, dar ve uzun olan gezinti/ara koridoru (151 cm. uzunluğunda, 35 cm. genişliğinde ve 32 cm. derinliğinde), onun sağ, sol ve karşısında tekneli ve düz ölü yatakları mevcuttur. Kaya mezarının taban ve tavan düzenlemesinin çok özensiz yapıldığı ve genellikle tek dişli keski izleri görülebilmektedir. Oda mezarın kuzey kısmının tavanı çökmüştür. Odada, sol ve sağda birer adet olmak üzere, zemini düzeltilmiş geniş iki ölü yatağı, girişin sağındaki iki bölümlü ölü yatağının diğer yarısı ana kayanın oyulmasıyla dikdörtgen formunda tekne tipi iki mezar ve cephede bir *arcosolium* bölümünde yan yana tekne tipi iki mezar daha görülmektedir. Mezara girildikten sonra, hemen girişte ve sonunda birer basamağı olan koridor, odanın sonunda bulunan *arcosoliuma* dayanmaktadır.

Kaya mezarının kuzey-güney batısındaki yani, girişin solundaki yer alan ve 360x120 m ölçülerindeki 1 no.lu ölü yatağında yan yana ve *in situ* sıralanmış on kafatasıyla karşılaşmıştır (Lev. 6) Buradaki iskeletler daha dağınık bir görüntü sergilenmiştir. Buradaki ölü yatağı ve iskeletler arasında çok sayıda buluntuya rastlanmıştır. Bunlar aşağıda ayrıca ele alınacaktır.

1.78x1.12 m ölçülerine sahip olan girişin sağındaki, yani kuzey-güney-doğu yönündeki 2 no.lu ölü yatağı (Lev. 7), 1 no.lu ölü yatağının hemen hemen yarısıdır. Diğer yarısında iki adet tekne mezar yapılmıştır. 1 no.lu ölü yatağındaki iskeletlerin durumunu, 2 no.lu ölü yatağındaki gibi görülmektedir. Burada, altı kişiye ait olduğu anlaşılan iskeletler parçaları bulunmuştur. İskeletler biraz dağınık bir görüntü sergilese de mevcut durumun *in situ* olduğu anlaşılmaktadır. Burada ele geçen buluntular da aşağıda ayrıca ele alınacaktır.

2 no.lu ölü yatağının diğer yarısında 14 cm.lik şerit bir yükseltiyle ayrılan, iki adet tekne mezar bulunmaktadır. Tekne mezarlardan bir tanesi koridor ile ortak kenara sahiptir. Koridora yakın olan 1 no.lu tekne mezar 1.73x0.46 m, duvara yakın olan 2 no.lu tekne mezar 1.70x0.51 cm.dir. Her iki mezarı, 14 cm.lik bir şerit yükselti ayırmaktadır. Kuzey-güney doğrultusundaki her iki mezarda, iskeletler oldukça tahrip edilmiş durumda ele geçmiştir. Tekne mezarlardan koridor tarafındaki mezardan, bir adet *terra kotta* kadın heykelcik başı bulunmuştur. Diğer mezarda herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır.

Mezar odası içerisindeki diğer iki tekne mezar ise, girişin cephesinde yapılmış olan *arcosoliumlu* bölümün içindedir. Mezarlar doğu-batı doğrultusundadır. Bu mezarlardan duvara bitişik olan üstü blok taşlarla

kapalı ve *in situ* olarak ele geçmiştir. Bu mezar, 1.96x0.42 m ölçülerindedir. Mezar, altı adet blok kapama taşının birleştirilmesi sonucunda yapılmıştır. Kapak taşlarının yüzeyleri düzgün, ancak farklı büyüklüklere sahip olduğu görülmektedir. Kapak taşlarının araları ve duvarlara bitişik olan kısımları kireç harçla kapatılmıştır. Bu harç arasında tuğla parçaları da eklenmiştir. Bu parçaların, taş plakaların düzgün durmasını sağlamak için destek olarak kullandığı düşünülebilir. Bu mezarda çok az sayıda kemik parçasına ve küçük bir parça da bozulmamış deri bulunmuştur. Deri parçasında dikiş izleri az da olsa görülebilmektedir. *Arcosolium*lu bölümde yer alan, yani koridorun ucunda açık olarak bulunan tekne mezar, 1.90x0.54 m ölçülerindedir. Tekne mezarın içinde kayda değer ne bir iskelete parçası ne de herhangi bir buluntuya rastlanmıştır.

Buluntular

6 no.lu kaya mezarı, diğer mezarlara göre zengin ve tarih verebilecek buluntular içmektedir (Lev. 8). Solda olan 1 no.lu ölü yatağında on iskeletin etrafında ve üzerinde karışık olarak arasında bir çift altın küpe, üç altın aplik malzeme, beş bronz kemer tokası, iki bronz sikke ve üç adet kandil bulunmuştur. Burada, karışık topraktan ele geçen iki adet bronz sikkeden birincisi Justinianus II (MS 565-578) ait iken²⁶, diğeri Tiberius Constantius'a (MS 578-582)²⁷ aittir. 1 no.lu ölü yatağından üç adet pişmiş toprak kandil ele geçmiştir.²⁸ Bunlardan ilki, 73 kat. no.lu kandil, kalp burunlu ve kabaralıdır. Kandilin altında, ayak baskı izi (*Planta Pedis*) bulunmaktadır. Bu kandilin benzerleri, MS 1.-3 yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir.²⁹ İkincisi, 74 kat. no.lu kandil, maalesef, bir parçası hariç, *diskus* ve omuzun bir kısmı ile burnunun tamamına yakını yok olmuştur. Omuzu çevreleyen üç halka ve onunda kenarında yarım dil motifleri dikkat çeken bu kandil, MS 1.-2. yüzyıllar arasına verilebilmektedir.³⁰ Üçüncüsü, üzerinde leopar kabartması bulunan kalp yapraklı olan 75 kat. no.lu kandil, MS 1.-2. yüzyıla aittir.³¹

26 Erdoğan-Aktaş 2011, Kat no: 21

27 Erdoğan-Aktaş 2011, Kat no: 22

28 Erdoğan-Aktaş 2011, Kat no: 73-75.

29 Dağlı 2008, Lev.9, şek. 25, Kat. no. 13, 72; Bailey 1980, 375-376, Vol. II, fig. 105, pl. 86, Q1421, Q1422; Bailey 1988, 191, Vol. III, pl. 16, Q1725; Perlzweig 1961, 83, pl. 5, no. 124; Şimşek-Okunak-Bilgin 2011, 87, lev 82.

30 Bailey 1980, 297-298, Vol.II, fig.14, 26, 78, 112, pl.56, Q1206, Q1207, Q1208; Bailey 1988, 136, 239, Vol. III, fig. 142, pl.36, Q2962; Çokay 1996, Kat. no. 123, Lev.43, Res. 123; Broneer 1930, 98, fig. 44, no. 590; Perlzweig 1961, 84, pl.5, no.133.

31 Bailey 1980, 72 ve 325, Vol. II, fig. 75, 104, 111, pl. 20, 67, 182, Q1286, Q952; Bailey 1988,

Sağdaki 2 no.lu ölü yatağında ise, iskeletlerin etrafında ve üzerinde yine karışık olarak bir adet bronz kemer toka, bir adet içe çekik ağızlı kase, üç adet kandil ve üzerinde ahşap izleri olan yirmi demir çivi bulunmuştur (Lev. 9). Burada, tarih verebilecek en önemli buluntulardan biride, içe çekik ağızlı kasedir.³² Bu kase, daldırma firnisli, hafif dışa dönük yuvarlatılmış dudaklı, konik yükselen gövdeye sahip, halka kaidelidir. Daldırma tekniğinde yapılmış olup, kahverengiden kırmızıya değişik tonlarda görünmektedir. Dışta gövde altı ve kaide firnissiz, içyüz tamamen firnislidir. Benzer örneklerini Hellenistik Dönem de Mykenae'da³³, Atina'da³⁴, Korinth'te³⁵, Laodikeia'da³⁶, Sardis'te³⁷, Pergamon'da³⁸, Troya'da³⁹, Phokaia'da⁴⁰, Tralleis'te,⁴¹ Tarsus'ta⁴² ve Nagidos⁴³ gibi kentlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu merkezlerde bulunan kaseler, Hellenistik Dönemin başlarından MÖ 1. yüzyıla kadar tarih verilebilmektedir. Bu çerçevede Tripolis'teki kasenin, daha özensiz yapılmış, konik gövdeli olması, dudak kenarının daha dik yapılması ve küçük olması dikkat çeken özellikleridir. Bu çerçevede, MÖ 2.-1. yüzyıllar arasına verilmesi uygun olacaktır.⁴⁴

2 no.lu ölü yatağından ele geçen üç adet pişmiş toprak kandil⁴⁵ de, maalesef *in situ* değildir. Bunlar da 1 no.lu ölü yatağındaki kandiller gibi, kalıp yapraklı buruna sahip, kalıp yapımı ve kırmızı astarlı olup, burunlarında yanık izleri vardır. Birincisi, 63 kat. no.lu kandil, *diskusu* kabartmasıdır. İkincisi, 64 kat. no.lu kandil, *diskusun* üzerinde horoz kabartması var. Üçüncüsü olan 67 kat. no.lu kandil ise, *diskus* ve omuz kısmının tamamına yakını eksiktir. Her üç kandil de, genel olarak benzer özelliklere sahip olup MS 1.-2. yüzyıllara aittir.⁴⁶

67 ve 160, Vol. III, fig. 82, pl.3, Q1528; Civelek 2001, 20-26; Goethert-Polaschek 1985, Taf. 4,5,39, no. 102 (M. 187), 118 (M. 187); Şimşek-Okunak-Bilgin 2011, 85-86, Lev.77-78.

32 Erdoğan-Aktaş 2011, Kat: 66

33 Rudolph 1978, 213-215.

34 Rotroff 1997, 161-164.

35 Edwards 1975, 31, Lev.2,44, no.26, 28.

36 Şimşek-Okunak-Bilgin 2011, 106, Lev 99, Kat no: 333.

37 Rotroff – Oliver 2003, 26-28, Lev. 7-9, no. 32-47.

38 Schäfer 1968, 37,43, Lev.4, C20.

39 Berlin 1999, 111,120,132.

40 Civelek 2006, g-j, a-d, a

41 Civelek 2001,155.

42 Goldman 1950, 214-16.

43 Durukan – Körsulu 2007, 162-166, Kat. No: 45-54.

44 Bilgi için M. Durukan'a teşekkür ederim.

45 Erdoğan-Aktaş 2011, Kat no: 63-64, 67.

46 Bailey 1980, 72 ve 325, Vol. II, fig. 75, 104, 111, pl. 20, 67, 182, Q1286, Q952; Bailey 1988,

Sağ taraftaki ölü yatağının sonunda yer alan 2 no.lu tekne mezarda bir adet *terra kotta* heykelcik kadın başı ve buna ait olmayan *terra kotta* heykelcik el parçası da ele geçmiştir. Bunlar, genel anlamda MS geç 3. yüzyıl-erken 4. yüzyıla tarihlenebilmektedir.⁴⁷

*Arcosolium*lu tekne biçimli mezar, üzerinde blok taşlarla kapalı olmasına rağmen, temizlik sırasında sadece birkaç iskelet parçası ile deri parçası ele geçmiştir. *In situ* olduğu düşünülen bu mezarın içinde dikkat çeken herhangi bir buluntu veya iskelete rastlanmamıştır.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

MÖ 1. binin başlarından itibaren, Geç Antik Çağa kadar Urartu,⁴⁸ Lydia,⁴⁹ Phrygia,⁵⁰ Karia,⁵¹ Pisidia,⁵² Lykia,⁵³ Kilikia,⁵⁴ Isauria,⁵⁵ Lykaonia,⁵⁶ Kappadokia,⁵⁷ Paphlagonia⁵⁸ ve Kommagene⁵⁹ bölgelerinde kaya mezarına sıkça rastlanmaktadır. Tripolis Doğu *Nekropolis*'inde yer alan 6 no.lu kaya mezarı da, Roma Döneminde, Anadolu'da, özellikle de Lydia (Sardis), Phrygia (Blaundos), Pisidia, Isauria Lykaonia, Kilikia ve Kommagene bölgesi kaya mezarlarıyla, basit oda mezar olması ve oda içi düzenlemesi açısından, daha yakın özelliklere sahiptir.

67 ve 160, Vol. III, fig. 82, pl.3, Q1528; Civelek 2001, 20-26; Goethert-Polaschek 1985, Taf. 4,5,39, no. 102 (M. 187), 118 (M. 187); Şimşek-Okunak-Bilgin 2011, 85-86, Lev.77-78.

47 Erdoğan-Aktaş 2011, Kat no: 76

48 Çevik 2000a; Konyar 2011, 206-233; Köroğlu 2008, 21-38. Zengin kireç taşı ve bazalt kayalıklara sahip olan Urartular (MÖ 1. binin başlarında), Anadolu kaya mezar geleneğinin ilk temsilcileridir. Bu gelenek önce Phrygia'ya, sonradan da Paphlagonia ve Lykia'ya yayılmıştır. Bkz. Işık 1989, 22 ve Çevik 2000a, 100-101,107.

49 Baughan 2010, 273-275,284-286, 296-297; Mclauchlin 1985, 54-66.

50 Haspels 1971, 101 vd; Kortanoğlu 2006, 29-123; Sivas 2012, 260-287; Blaundos için Baumeister 2006, 222-260.

51 Idyma için İren 2007, 399-420. Latmos Herakleia'sı için, Peschlow 1990,153-169 ve Peschlow 1991, 383-399; Kaunos için, Roos 1972.

52 Berber 2015.

Durukan 2012, 23-31; Schneider 1995, 429-440.

Dökü 2008, 16-126.

Şimşek 2013, 27-58; Yılmaz 2007, 157-204; Abbasoğlu 1987, 213-230; Kibyrtis için, Düzgün 2013, 271-284; Termessos için, Çelgin 1990 ve Çelgin 1994, 153-177.

53 Çevik 2003b, 213-250. Çevik 2015, Uğurlu 2000,259-288.

54 Durukan 2001, 52-106; Scarborough 1991, 127-360; Kelenderis için, Zoroğlu 2000,115-133; Olba Bölgesi için Akçay 2012, 77-104; Er-söğüt 2005, 97-110; Keil-Wilhelm 1931, 44, 72-79; Korykos ve Elaiussa-Sebaste için Machatchek 1967, 49-62.

55 Doğanay 2009; Baysal-Elton 2014, 181-208; Rosenbaum-Huber-Onurkan 1967, 21-27, 57.

56 Karauğuz-Kunt-Doğanay 2004, 7-17.

57 Durukan 2012, 23-31; Schneider 1995, 429-440.

58 Dökü 2008, 16-126.

59 Ergeç 1995,116-195; Zeyrek 2007, 807-828.

Son derece sade yapılan 6 no.lu kaya mezarı, önündeki taş örgülü *dromos* ile genel olarak, taş örgülü tonozlu mezarların kayaya yansımış hali olarak değerlendirilmelidir.⁶⁰ Bu şekilde girişlerin yapılması ve aynı zamanda anıtsal görünümde yapılan mezarın önüne eklenen kemerle, yapının daha yüksek ve görkemli olmasını sağlamaktadır.⁶¹ A. Machatschek⁶² kemer girişli kapılara sahip mezarların MÖ 1. yüzyıldan itibaren yapıldığı ve MS 2. yüzyılın sonu-3. yüzyılın başlarında yoğun olarak kullanıldığını ileri sürmektedir. E. Erten'e göre⁶³, "kavisli lento" (*arcuated lintel*) tarzında ya da kemerli cephe düzenlemeleri, mimarlık tarihinde Suriye tipi olarak adlandırılan bir formu yansıtmaktadır. Ancak Tripolis'teki 6 no.lu kaya mezarın, bunun daha amatör ve basit şekli olarak değerlendirmek gerekir. Öte yandan bu tipin Roma mimarlığındaki yaygın kullanımını, genel anlamda, İmparatorluğunun görkemli yüzyılları olan, MS 2. ve 3. yüzyıllarda gerçekleştirmiştir.⁶⁴ Kilikia bölgesi mezarları hakkında araştırmalar yapan A. Rosenbaum ise,⁶⁵ Roma dünyasının batısında MS 2. yüzyılın ilk yarısından itibaren ortaya çıktığının ileri sürmektedir.

Kaya mezar odasına girişi bir mil etrafında dönen dikdörtgen bir kapının tercih edilmiş olması, mezarın, yeni definlerde tekrar kullanıldığını göstermektedir. Zaten değişik tarihlerde olan buluntular ve yan yana istiflenmiş iskeletler bunu desteklemektedir. Kaya mezarının içindeki, defin sırasında daha rahat hareket etmek için ve özellikle ince uzun yapılan gezinti/ara koridoru, Isauria⁶⁶ ve Kappadokia⁶⁷, Pisidia⁶⁸ bölgelerinin birçok yerinde, Sardis'te⁶⁹ ve Etenna'daki⁷⁰ kaya mezarlarında benzer şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Oda içinde girişin karşısında yer alan *arcosolium*lu bölüm, M. Spanu⁷¹ tarafından, genel olarak kemerli örülen mezarların kayaya yansımış versiyonu olarak değerlendirilmektedir. R. Ergeç'e göre,⁷² örme teknikle

60 Durukan 2012, 27.

61 Machatschek 1967, 92. Machatschek'e göre, Hıristiyanlığın bölgeye gelmesiyle birlikte kaya mezarların tekrar kullanımları söz konusudur.

62 Machatschek 1967, 61

63 Erten 2005, 12.

64 Erten 2005, 12.

65 Rosenbaum 1971, 10.

66 Doğanay 2009, 113-120.

67 Durukan 2012, Lev. 41, 43, 44, 57.

68 Berber 2015, 55, 58

69 McLaughlin 1985, 58. Ancak genellikle kare veya dikdörtgen bir alan yapılmıştır.

70 Çevik 2000b, 97-116.

71 Spanu 2000, 172.

72 Ergeç 1995, 130, 193.

yapılan tonozlu, kubbeli ve konik mezarlar ile kayadan oyulan *arcosolium* tarzındaki mezarların üst bölümün yükseltilmesinde, ölen kişinin ruhunun yüceltilmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla her türden tavan yükseltilmesi, gökyüzü, sonsuzluğu ve ölümsüzlüğü simgelediği düşünülmektedir.⁷³

Önceleri *columbarium*⁷⁴ nişlerinin içine bir lahit alacak şekilde geliştirildiği ve *arcosolium* uygulamasının da bunun bir sonucu olarak ortaya çıktığı, böylece *arcosolium*ların İtalya'dan eyaletlere yayıldığı düşünülmüştür.⁷⁵ Fakat bununla beraber *arcosolium*un kökeni üzerine kesin bir saptama yapılamamıştır.⁷⁶ Genellikle, *arcosolium* mezarlarının bilinen en eski örnekleri (Geç Hellenistik-Erken Roma)⁷⁷, Güney Kyklad adası Thera'da (Santorini) bulunan ve içlerinde lahit bulunan kaya mezarlarıdır.⁷⁸ Kökeninin İskenderiye olduğu ancak, hiçbir etkide kalmadan ilk önce basit nişlerle karşımıza çıkan bu teknik, zamanla *arcosolium* olarak Anadolu'da kendiliğinden veya Romaların aracılığıyla burada geliştiği varsayımı bulunmaktadır.⁷⁹ M. Spanu⁸⁰ ise, Anadolu'daki kullanımın daha yaygın olduğu ve *arcosolium*'ün kökeni konusunda bilgilerin yetersiz olduğunu, ancak Anadolu'daki geçmişinin Roma'dan eski olduğunu ve Hıristiyanlık Döneminde daha popüler olduğunu ileri sürmektedir.⁸¹ A. Machatschek⁸² ise *arcosolium*un Anadolu'daki en erken örneğini MÖ 1. yüzyılın ilk yarısına vermektedir. İmparatorluğun batısında da bazı örnekleri bilinmekle birlikte, doğuda, Anadolu'da çok daha sık uygulama alanı bulur.⁸³ Geç Antik Dönemde de aynı cephe düzenlemesi uygulamalarının sürdüğü anlaşılmaktadır.⁸⁴

Ergeç'e⁸⁵ ve Zeyrek'e⁸⁶ göre, Kommagene *arcosolium*lu oda mezarlarının kökeni Kuzey Suriye'dir (Palmyra). Kommagene'de (Perre, Doliche,

73 Ergeç 1995, 130, 193.

74 Columbarium, ölülerin küllerinin konduğu kapları yerleştirmek için duvarlarında küçük nişler bulunan mekanlardır. Bkz. Saltuk 1989, 39.

75 Kortanoğlu 2006, 48. *Arcosolium* hakkında bkz. Boyd 1978, 83-10 Kollwitz 1950, 643-645; Machatschek 1967, 57-58; Spanu 2000, 172. Rosenbaum 1971, 100.

76 Kortanoğlu 2006, 48 (Dipnot 70).

77 Kortanoğlu 2006, 50; Rosenbaum 1971, 10; Kollwitz 1950, 643-645.

78 Kortanoğlu 2006, 50; Rosenbaum 1980, 10; Çelgin, 1990, 150.

79 Machatschek 1967, 85.

80 Spanu 2000, 17-18.

81 Spanu 2000, 171.

82 Machatschek 1967, 59.

83 Yegül 1986, 134-135; Brown 1942, 389-399.

84 Brown 1942, 389-399, özellikle 394-399.

85 Ergeç 2003, 33.

86 Zeyrek 2007a, 818.

Zeugma ve Besni *Nekropolis*)⁸⁷ ve Anadolu'nun diğer dağlık ve kayalık arazili olan yerlerde yaygın olarak kullanılmıştır.⁸⁸ Kommagene'deki *arcosolium*lu mezarlar Hellenistik Döneminden Erken Bizans Dönemine kadar kullanılmıştır.⁸⁹ Dağlık Kilikia'da genelde açıkta tekli *arcosolium* yaygın olarak kullanılmıştır.⁹⁰ Dağlık Kilikia'da Adrassus'da (Balabolu) *arcosolium*ların Geç Hellenistik-Erken Bizans Dönemleri arasında yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹¹ Aynı bölgede Elaiussa-Sebaste ve Korykos'ta MÖ 1 yüzyıl-MS 1. yüzyılın ilk yarısına verilmektedir.⁹² Kanytellis *Nekropolis*inde ele geçen yazıtlar sayesinde MS 1. yüzyılın ilk yarısına⁹³, ancak ikonografik açıdan tarihlendirmeler neticesinde MÖ 1.-MS 1. yüzyıllar arasına verilmektedir.⁹⁴ Dağlık Kilikia'da tekli açıkta *arcosolium*lu mezarlar çok yaygın olmakla birlikte (Res. 178), Tripolis'teki kaya mezarları gibi oda içindeki *arcosolium* örnekleri de sekili olarak yaygın kullanılmıştır (Res. 176). Buradaki oda içindeki *arcosolium*, ikili ve üçlüdürler.⁹⁵ Termessos'taki açıkta tekli *arcosolium*lar, MS 30-70 ve MS 2.-3. yüzyıllar arasına verilmektedir.⁹⁶ Paphlagonia bölgesinde Roma döneminden kaldığı düşünülen, sadece dört *arcosolium*lu mezar odası tespit edilebilmiştir.⁹⁷

6 no.lu kaya mezarındaki gibi, yani oda içinde olan oyu tekneli mezar örnekleri, Isauria⁹⁸, Dağlık Phrygia'nın genelinde⁹⁹, Güney Phrygia'daki Blaundos *Nekropolis*inde¹⁰⁰ ve Kommagene'de¹⁰¹ sıklıkla yapılmıştır. Anadolu genelinde kaya mezarları, daha çok gelir durumu iyi olanların tercih ettiği mezarlardır. Ancak Tripolis'teki tüm kaya mezarları, kolay kazılması, özensiz ve sade yapılması sebebi ile bunların orta tabakaya ait olduğunu göstermektedir. 6 no.lu kaya mezarı da bunun tipik bir örneğidir.

Anadolu'daki diğer kaya mezarlarıyla karşılaştırıldığında, 6 kişilik yapılan ve tamamen inhumasyon gömünün tercih edildiği 6 no.lu kaya

87 Zeyrek 2007a, 818.

88 Machatschek 1967, 57-58.

89 Zeyrek 2007b, 217.

90 Er-Söğüt 2005, 102.

91 Rosenbaum 1971, 10, 1980, 27.

92 Machatschek 1967, 49-61.

93 Machatschek 1967, 85 vd.

94 Durugönül 2015, 107.

95 Er-Scarborough 1991, 139.

96 Çelgin 1990, 151.

97 Dökü 2008, 61.

98 Doğanay 2009, 241-242.

99 Kortanoğlu 2006, 35, 118.

100 Baumeister 2006, 225, Res. 207.

101 Ergeç 1995, 111, 120, 127.

mezarı buluntularıyla birlikte önem kazanmaktadır. 2 no.lu ölü yatağında ele geçen “içe çekik ağızlı” kaseinin MÖ 2.-1. yüzyıllar arasında olması önemlidir. Çünkü, Tripolis *nekropolis* alanlarında ele geçen en erken buluntudur.¹⁰² Tarihleyici buluntular olan kandiller, MS 1.-3. yüzyıldandır. 6 no.lu kaya mezarında, hepsinin uçlarının yanık izli olduğu toplam altı kandilin bulunmasının sebepleriyle ilgili şu görüşler öne sürülebilir: Birincisi, Roma döneminde, çocuklar ve kimsesizler hariç, defin işlemlerinin gece yapılmasından ileri gelmektedir.¹⁰³ İkincisi, vasiyet üzerine mezara yanan bir kandilin bırakılması;¹⁰⁴ üçüncü, tıpkı diğer mezar buluntuları gibi kandillerinde sembolik bir mezar hediyesi olması,¹⁰⁵ dördüncüsü, bazen kandil, ölen kişi tarafından sağken kullanılmış ve öbür dünyada da kullanılması için mezarına konulmuştur,¹⁰⁶ beşinci ve son görüş ise, ki bu görüş en güçlü olasılık görünmektedir, kaya mezar odalarının içinin karanlık olması sebebiyle, kandil kullanımının yaygın kullanılabileceğine işaret etmektedir.

Yukarıda sözü edilen iki sikke ise, tarihleri bakımından ilginçtir. Her ikisinin de Geç Antik Çağdan kalması, Kent'te, hala pagan inancına sahip bir kesimin var olduğunu ispatlamaktadır. Yani, bunların mitolojide adı geçen ölümler ülkesindeki Kayıkçı *Kharon*'a gönderilmek üzere ölüye verilen sikkeler olduğu kuvvetle muhtemeldir.¹⁰⁷ Benzer bir durum, Tripolis'e yakın Buldan ilçesindeki örgü tekne mezarlarda da karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁸ Mezarın içinde bulunan Geç Antik Çağ sikkesi olarak, Laodikeia'daki örnekler, yine bu konu paralelindedir.¹⁰⁹

6 no.lu kaya mezarının diğer buluntulara bakıldığında, altı kemer tokası ve üzerinde dikiş izlerinin bulunduğu deri parçası, ölünün elbiseleriyle gömüldüğünü ispatlamaktadır. Bir diğer ilginç buluntu ise, üzerinde ahşap izleri olan yirmi adet demir çivi, ölü veya ölümlerin ahşap bir platform üzerine veya tabut içine gömüldüğünü göstermektedir.¹¹⁰

102 Bu bilgi için Tripolis'te, dönemin bilimsel kazı danışmanı olan A. Erdoğan'a teşekkür ederim. Tripolis'le ilgili en erken seramikler için bkz. Erdoğan 2012, 328; Erdem 2003, 282.

103 Toynebee 1971, 46; Ancak resmi törenler gündüz yapılırdı. Bu konuda bkz. Civelek 2007, 65 (dipnot 13).

104 Tek 2002, 128, (dipnot 29).

105 Bailey 1963, 12; Çokay 2000, 26 (Dipnot 51).

106 Çokay 2000, 26 (Dipnot 51).

107 Stevens 1991, 215-229.

108 Ceylan 1995, 223.

109 Benzer örnekler Laodikeia'da karşımıza çıkmaktadır. Bkz. Şimşek-Okunak-Bilgin 2011, Kat: 1226, 1215, 1218-1219 ve 1374.

110 Kurtz - Boardman 1971, 164, 216-217; Akkemik-Metin 2011, 105-114; Ayrıca bkz. Baughan

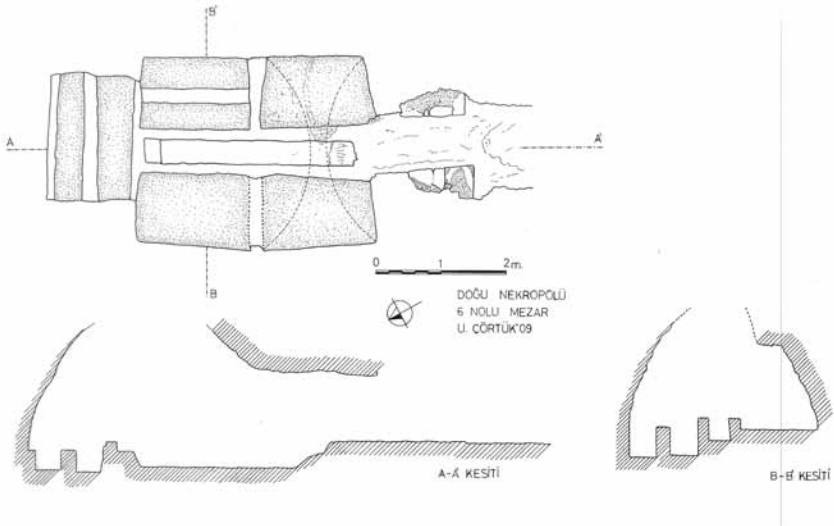
Sonuç olarak, Tripolis Doğu *Nekropolis*i'nde kazısı yapılan 6 no.lu kaya mezarı buluntusunun en erken MÖ 2.-1. yüzyıllar arasında olması, *arcosolium*lu kaya mezarının bu kadar eskiye gitmesini desteklemektedir. Ancak, konu paralelinde, yukarıda da açıklandığı üzere *arcosolium*un ortaya çıkış tarihi, en erken MÖ 1. yüzyıl olması sebebiyle, söz konusu buluntuyu, MÖ 1 yüzyıla tarihlendirmek doğru olabilir.¹¹¹ Öte yandan, diğer buluntulara bakıldığında 6 no.lu kaya mezarının genel olarak, en azından MÖ 1. yüzyıldan MS 6. yüzyılın ikinci yarısına kadar, yani yaklaşık olarak 700 yıl kullanıldığını ispatlamaktadır.

2010, 285; Ergeç 1995, 87, 159; Kasapoğlu 2009: 492. Res.35, Çiz.5.

111 Ancak, bu mezarın üst bölümlerinde geniş delikleri olması, söz konusu buluntunun buraya düşmüş olabileceğini de düşündürebilmektedir. Bundan dolayı, bu buluntu tek başına güçlü bir dayanak olamayabilir. Bu bilgi için M. Durukan'a teşekkür ederim.

Levha 1. Tripolis Doğu Nekropolisi genel görünümü ve 6 no.lu kaya mezarın yeri.

Levha 2. 6 no.lu kaya mezarının çizimi.

Levha 3. 6 no.lu kaya mezarının girişi.

Levha 4. 6 no.lu kaya mezarının giriş kapısı.

Levha 5. 6 no.lu kaya mezarının içi.

Levha 6. 6 no.lu kaya mezarının 1 no.lu lü yatağındaki iskeletler.

Levha 7. 6 no.lu kaya mezarının 2 no.lu ölü yatağındaki iskeletler.

Levha 8. 6 no.lu kaya mezarından çıkan buluntular.

Levha 9. 6 no.lu kaya mezarından çıkan demir çiviler.

Kaynakça

Abbasoğlu 1987

Abbasoğlu, H., "1986 Yılı Termessos Yüzey Araştırmaları", AST 5.1, Ankara.

Abbasoğlu 2000

Abbasoğlu, H., "Side Kazıları", Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi, (Ed. O. Belli), İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Abbasoğlu-Martini 1999

Abbasoğlu, H.-Martini, W., "Perge Akropolisini 1997 Yılında Yapılan Çalışmalar", KST 20.2, Ankara.

Akçay 2012

Akçay, T., "Olba Mezarlık Alanları", Selevcia ad Calycadnm 2, Ankara.

Akkemik-Metin 2011

Akkemik, Ü.-Metin, M., "Ankara-Nallıhan-Çayırhan Juliopolis Nekropolü'nün Tabutlarında Kullanılan Ağaçların Cins / Tür Teşhisleri", Journal of the Faculty of Forestry, 61 (2), 105-114.

Atik-Erdem 2002

Atik, N.-Erdem, Z. K., "Tüba-Tüksek Buldan (Denizli) Arkeolojik Kültür Varlıkları Envanter Çalışması, 2002 Yılı Raporu", Buldan Türkiye Kültür Envanteri Pilot Bölge Çalışmaları 1/2, Tüba-Tüksek Yayınları, Ankara.

Atik-Erdem 2003

Atik, N.-K.Erdem, Z. K., "Tüba-Tüksek Buldan (Denizli) Arkeolojik Kültür Varlıkları Envanter Çalışması", Buldan Türkiye Kültür Envanteri Pilot Bölge Çalışmaları 2/2, TÜBA-TÜKSEK Yayınları, Ankara.

Atik-Erdem 2004

Atik, N.-Erdem, Z. K., "Arkeolojik Kültür Varlıkları Envanteri 2001-2003 Yılı Saptamalarının Değerlendirilmesi", *Tüba Kültür Envanteri Dergisi*, Ankara.

Atunel 2000

Atunel, E., "Hierapolis ve yakın çevresinde tarihsel deprem aktivitesi", Ricerche Archeologiche Turche Nella Valle Del Lykos Lykos vadisi Türk Arkeoloji Araştırmaları, Congedo Editore, Lecce.

Aydan-Kumsar 2005

Aydan, Ö.-Kumsar, H., "2003 Buldan depremlerinin özellikleri ve hasar gören Yenice (Denizli) Roma yeraltı mezarlarına ilişkin bir değerlendirme", Mühendislik Jeolojisi Bülteni (Bulletin of Engineering Geology), Uluslararası Mühendislik Jeolojisi Türk Milli Komitesi Yayını 20, Ankara.

Bahadır 2011

Bahadır, G., "Anadolu'da Bizans-Sasani Etkileşimi (IV-VII. yüzyıllar)" Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Vol. 6.1, İstanbul.

Bailey 1980

Bainley, D. M. "Roman Lamps made in Italy", The Catalogue of the Lamps in the British Museum, Vol. II, London.

Bailey 1988

Bainley, D. M. "Roman Provincial Lamps", The Catalogue of the Lamps in the British Museum, Vol. III, London.

Baughan 2010

Baughan, E., "Lidya Gömü Gelenekleri", Lidyalılar ve Dünyaları, İstanbul.

Baumeister 2006

Baumeister, P., "Die Nekropolen von Blaundos. Typologie Ausgestaltung und Kuntshistorische Einordnung", Blaundos, Berichte zur Erforschung einer Kleinstadt im Lydisch-Phrygischen Grenzgebiet, In Blaundos, (Hrsg. A. Filges), İstanbuler Forschungen, Band 48, Tübingen.

Baysal-Elton 2014

Baysal, E. L.-Elton, H., "A Tomb With A Wiew: The Rock-cut Cemetery At Alahan in Isauria, Adalya 17, Antalya.

Berber 2015

S. Berber, Isparta İli Keçiborlu İlçesi ve Çevresi Kaya Mezarları, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Berlin 1999

Berlin, A., "Studies in Hellenistic İlion: The Lower City. Stratified Assemblages and Chronology", Studia Troica 9, Mainz.

Broneer 1930

Broneer, O., "Corinth Terracotta Lamps", Corinth, Vol. IV, Part II, Massachusetts.

Boyd 1978

Boyd, T. D., "The Arch and Vault in Greek Architecture", *AJA* 82.1, USA.

Brown 1942

D. F. Brown, "The Arcuated Lintel and Its Symbolic Interpretation in Late Antique Art", *AJA* 46, USA.

Ceylan 1995

Ceylan, A., Tripolis Sütunlu caddesinde Yapılan Kazı ve Temizlik Çalışmaları", MKKS 5, Ankara.

Civelek 2001

Civelek, A., Tralleis Nekropolisi Işığında Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği, Ege Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Civelek 2004

Civelek, A., "Phokaia 2004 Hellenistik Dönem Seramiği Üzerine Gözlemler", Olba XIII, Mersin.

Civelek 2007

A. Civelek, "Roma Cenaze Törenleri ve Gömme Gelenekleri", Arkeoloji ve Sanat, 124, İstanbul.

Cohen 1995

Cohen, M. G., The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor, Los Angeles.

Çelgin 1990

Çelgin, A. V., Termessos Kenti Nekropol'leri, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Çelgin 1994

Çelgin, A. V., "Termessos Ve Çevresinde Nekropol ve Epigrafiya Araştırmaları: 1975-1991 Yılları Arasında Yapılan Çalışmaların Toplu Sonuçlarına Kısa Bir Bakış", Anadolu Araştırmaları, İstanbul.

Çevik 2000a

Çevik, N., Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri, Ankara.

Çevik 2003b

Çevik, N., "Anadolu Kaya Mimarlığı Örneklerinin Karşılaştırılması ve Kültürlerarası Etkileşim Olgusunun Yeniden irdelenmesi", Olba 8 (Özel Sayı), Mersin.

Çevik 2015

Çevik, N., Lykia Kitabı, İstanbul.

Çokay 1996

Çokay, Ş. S., Antik Çağda Aydınlatma Araçları ve Perge Pişmiş Toprak Kandilleri, İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Çokay 2000

Çokay, S., Antik Çağda Aydınlatma Araçları, İstanbul.

Dağlı 2008

Dağlı, G., Hadrianapolis Surları Kurtarma Kazısında Bulunan Roma ve Bizans Dönemi Kandilleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Doğanay 2009

Doğanay, O., Isauria Bölgesi Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri,

Konya.

Dökü 2008

Dökü, E., Paphlagonia Bölgesi Kaya Mezarları ve Kaya Tapınakları, Akdeniz Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya.

Duman 2013

Duman, B., "Son Arkeolojik Araştırmalar Yeni Bulgular Işığında Tripolis ad Maeandrum", Cedrus I, Antalya.

Duman-Baysal 2014a

Duman, B.- Baysal, H. H., "Tripolis Antik Kenti 2012 yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", KST 35, Ankara.

Duman-Baysal 2014b

Duman, B.- Baysal, H. H., "Tripolis 2. Sezon Kazı ve Restorasyon Raporu: 2013", KST 36.2, Ankara.

Duman 2014c

Duman, B., "Menderes Tripolis'indeki Arkeolojik Keşifler", Denizli (Özel Sayı), Denizli.

Duman 2015

Duman, B., "Tripolis'teki Geç Bizans Kalesi", Mustafa Büyükkolancı'ya Armağan, İstanbul.

Duman-Baysal 2016

Duman, B.-Baysal, H. H., "Tripolis ad Maeandrum 2014 Yılı Kazı, Onarım ve Koruma Çalışmaları", KST 37.1, Ankara.

Duman-Konakçı 2006

Duman, B.-Konakçı, B., "Kolossai: Höyük, Kalıntı ve Buluntuları", Arkeoloji Dergisi VIII, 2006/2, İzmir.

Durugönül 2015

S. Durugönül, "Kanytellis Kabartmaları", Nekropolisleri, Kanytellis (Kanlıdivane) Dağlık Kilikia'da Bir Kırsal Yerleşimin Arkeolojisi, İstanbul, 103-112.

Durukan 2001

Durukan, M., Dağlık Kilikia Mezarları ve Ölü Kültü, Ege Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

Durukan 2012

Durukan, M., Kappadokia'da, Argaios Dağı Çevresinde Hellenistik-Roma Dönemi Mezarları ve Ölü Kültü, İstanbul.

Düzgün 2013

Düzgün, T., "Kibyra Nekropolü ve Ölü Gömme Gelenekleri", Pisidia Araştırmaları I, Isparta.

Durukan-Körsulu 2007

Durukan, M.– H. Körsulu, H. “Hellenistik Dönem Seramikleri”, Dağlık Kilikia’da Bir Antik Kent Kazısının Sonuçları Nagidos, Adalya Ek Yayın Dizisi 6 (Ed. S. Durugönül), 155–228.

Edwards 1975

Edwards, G. R., *Corinthian Hellenistic Pottery Corinth VII, III*
Princeton, New Jersey.

Erdem 2003

Erdem, Z. K., “Tripolis (Yenicekent-Buldan-Denizli) Antik kenti Çanak, Çömlekleri”, III. Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu, Eskişehir.

Ergeç 1995

Ergeç, R., Güney Kommagene Bölgesindeki Antik Dönem Nekropol ve Mezarları, Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora tezi, Konya.

Ergeç 2001

Ergeç, R., “Anazarbus Antik Kenti ve Nekropolü”, *La Cilicia: Espaces et Pouvoirs Locaux (2e millénaire av. J.-C.-4e siècle ap. J.-C.) Actes de la Table ronde internationale d’İstanbul 2-5 novembre 1999, Varia Anatolica XIII, Paris.*

Er-Scarborough 1991

Er-Scarborough, Y., *The Funerary Monuments of Cilicia Tracheia, The University of Cornell, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ithaca, NY.*

Er-Söğüt 2005

Er, Y.-Söğüt, B., “Dağlık Kilikia’da Olba-Diocaesarea Nekropollerindeki Kaya Mezarları”, TED 5, Ankara.

Erdoğan-Çörtük 2009

Erdoğan, A.-Çörtük, U., “Tripolis Kazısı 2007 Çalışmaları”, KST 30.4, Ankara.

Erdoğan 2011

Erdoğan, A., “Tripolis 2008 - 2009 Yılı Kazıları” KST 32.3, Ankara.

Erdoğan-Aktaş 2011

Erdoğan, A.-Aktaş, R., “Tripolis Doğu Nekropolisi Kazı Çalışmaları” *Arkeoloji Dergisi* 16, İzmir.

Erdoğan 2012

Erdoğan, A., “Tripolis”, *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları*, İzmir.

Erten 2005

Erten, E., “Mersin, Silifke, Olba Yüzey Araştırması-2003”, AST 22.2, Ankara.

Goethert-Polaschek 1985

Goethert-Polaschek, K. *Katalog Der Romischen Lampen Der Rheinischen Landesmuseums Trier. Bildlampen und Sonderformen*, Bant

XV, Mainz.

Goldman 1950

Goldman, H., Excavations at Gözlü Kule, Tarsus I. The Hellenistic and The Roman Periods, Princeton.

Habicht 1975

Habicht, C., "New Evidence on the Province of Asia", The Journal of Roman Studies, Vol. 65, UK.

Haspels 1971

Haspels, E., The Highlands of Phrygia Sites and Monuments, I-II Princeton.

Işık 1989

Işık, F., "Batı Uygarlığının kökeni Erken Demir Çağ Doğu-Batı Kültür Sanat İlişkilerinde Anadolu", TAD 28, Ankara.

İren 2007

İren, K., "İdyma İlkçağ Kenti ve Çevresi 2004-2005 Yılları Arkeolojik Yüzey Araştırmaları", AST 24.1, Ankara.

Jones 1971

Jones, A. H. M., The Cities of the Eastern Roman Provinces, Oxford.

Karagöz 2002

Karagöz, Ş., "Eski Anadolu ve Ege uygarlıklarında deprem izleri", Mimarlık Dergisi 303, Ankara.

Karağuz-Kunt-Doğanay 2004

Karağuz, G.-Kunt, H. İ.-Doğanay, O., Lykaonia Bölgesi Kaya mezarları, Konya.

Kasapoğlu 2009

Kasapoğlu, H., "Parion Nekropolü Mezar Tipleri" Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağanı-Doğudan Yükselen Işık Yazıları, Erzurum.

Keil-Wilhelm 1931

Keil, J.-Wilhelm, A., "Denkmäler aus dem Rauhen Kilikien", MAMA III, Manchester.

Kollwitz 1950

Kollwitz, J., "Arcosolium", Reallexikon für Antike und Christentum, Stuttgart.

Konyar 2011

Konyar, E., "Urartu'da Mezar Tipleri ve Gümü Âdetleri", Urartu Doğu'da Değişim, İstanbul.

Kortanoğlu 2006

Kortanoğlu, R. E., Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Dağlık Phrygia

Bölgesi Kaya Mezarları, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Machatschek 1967

Machatschek, A., Die Nekropolen und Grabmäler im Gebiet von Sebaste und Korykos im Rauhen Kilikien, Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris Nr. 2, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse, Denkschriften, Band 96, Wien.

Mclauchlin 1985

Mclauchlin, E., Lydian Graves and Burial Customs, University of California, Unpublished PH.D, Berkeley.

Perlzweig 1961

Perlzweig, J., "Lamps of the Roman Period: First to Seventh Century After Christ", The Athenian Agora, Vol. VII, Princeton.

Peschlow 1990

Peschlow, A., "Die Nekropolen von Latmos und Herakleia am Latmos", AST 7, Ankara.

Peschlow 1991

Peschlow, A., "Die Nekropolen von Latmos und Herakleia am Latmos", AST VIII, Ankara

Ramsay 1890

Ramsay, W. M., The Historical Geography of Asia Minor, London.

Ramsay 1895

Ramsay, W. M., The Cities And Bishoprics Of Phrygia: I, Oxford.

Rosenbaum 1971

Rosenbaum, A. E., Anamur Nekropolü The Necropolis of Anemurium, Ankara.

Rosenbaum-Huber-Onurkan 1967

Rosenbaum, A.E.-Huber, G.-Onurkan, S., A Survey of Coastal Cities in Western Cilicia, Ankara.

Rosenbaum 1980

Rosenbaum, A. E., The Necropolis of Adrassus (Balabolu) in Rough Cilicia, Österreichische Akademie der Wissenschaften. Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris No: 10, Wien.

Rotroff 1997

Rotroff, S. I., Hellenistic Pottery. Athenian and Imported Wheelmade Table Ware and Related Material, The Athenian Agora XXIX Princeton, New Jersey.

Rotroff-Oliver 2003

Rotroff, S, I.,-Oliver, A., Jr, The Hellenistic Pottery from Sardis: The

Finds Through 1994. Archaeological Exploration of Sardis Monograph 12, Cambridge, Massachusetts, London.

Roos 1972

Roos, P., The Rock- Tombs of Caunus 1, The Architecture, Studies in Mediterranean Archaeology XXXIV, Gothenburg: Åström.

Rudolph 1978

Rudolph, W., " Hellenistic Fine Ware Pottery and Lamps from Above The House With The Idols at Mycenae", BSA 73, London.

Schäfer 1968

Schäfer, J., Hellenistische Keramik aus Pergamon, Berlin.

Scarborough 1991

Er Scarborough, Y., The Funerary Monuments of Cilicia Tracheia, The University of Cornell, Unpublished PH.D., Ithaca.

Schneider 1995

Schneider, E. E., "Classical Sites In Anatolia: 1993 Archeological Survey In Cappadocia", AST XII, Ankara.

Sevin 2013

Sevin, V., Anadolu'nun tarihi Coğrafyası I, Ankara.

Sivas 2012

Sivas, T. T., "Frig Kaya Mezarları", Frigler Midas'ın Ülkesinde Anıtların Gölgesinde, İstanbul.

Spanu 2000

Spanu, M., "Bruial in Asia Minor during Imperial Period, with particular reference to Cilicia and Cappadocia", Burial, Society and contex in the Roman Wold, Oxford.

Stevens 1991

Stevens, S.T. "Charon's Obol and Other Coins in Ancient Funerary Practice", Phoenix 45.3, 215-229.

Şimşek 2013

Şimşek, M., Kibyra Yer Altı Oda Mezarları: Mimari Tipoloji, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Şimşek-Okunak-Bilgin 2011

Şimşek, C.-Okunak, M.-Bilgin, M., Laodikeia Nekropolü (2004-2010 Yılları), Laodikeia Çalışmaları 1.1-1.2, (Ed. C. Şimşek), İstanbul.

Tek 2002

Tek, T., Antik Literatür ve Yazıtlardan Örneklerle Roma Dünyasında Ölüm, Anadolu Sanat Dergisi, İstanbul.

Tonybee 1971

Tonybee, J. M. C., Death and Burial in The Roman World, Baltimore.

Uğurlu 2006

Uğurlu, E., Olympos Nekropolü, Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Üreten 2006

Üreten, H., "Tripolis Antik Kent Tarihi ve İnanç Coğrafyası: Tanrıça Leto Örneği", Buldan Sempozyumu, Denizli.

Yegül 1986

Yegül, F. K., The Bath-Gymnasium Complex at Sardis, Cambridge-Massachusetts- Londra.

Yılmaz 2007

Yılmaz, N., "Necropoleis and Funerary Monuments in Pisidia During the Roman Period", Adalya 10, Antalya.

Zeyrek 2007a

Zeyrek, T. H., "Besni Nekropollerinden Kaya Mezarları; The Rock Tombs In The Necropolises Of Besni (Adıyaman-Turkey)", Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan, İstanbul.

Zeyrek 2007b

Zeyrek, H. T. "Yukarı Söğütlü Nekropollerinden Kaya Mezarları", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 6.2, Gaziantep.

Zoroğlu 2000

Zoroğlu, L., "Kelenderis Nekropolü", Olba 3, Mersin.

Seleucia | Sayı VII | Nisan - Mayıs 2017

Olympos Kazılarında Bulunan Aydınlatma Gereçleri B. Yelda Olcay Uçkan - Muradiye Öztaşkın	11	Erken Hıristiyan Literatüründe Yahudiler ve Anti- Semitizm Ulaş Töre Sivrioğlu	235
Arkeolojik Kazılar Işığında Olba Tiyatrosu: Ön Sonnular Emel Erten - Deniz Kaplan	29	Zeus Labraundos Kutsal Alanı Su Kompleksi Kazıları Cam Buluntuları Ömür Dünya Çakmaklı	279
Olba Manastırı Kuzey Kilisesi'nden (<i>Diakonikon</i>) Bizans Dönemi <i>Opus Sectile</i> Taban Döşemesi Murat Özyıldırım - Yavuz Yeğin	47	Tripolis'teki 6 No.lu Kaya Mezarı Sabri Arıcı - Aytekin Erdoğan	297
Olba'da Bulunan Sikkeler Işığında Kentin Erken Yerleşim Tarihi Tuna Akçay	69	Seyitömer Höyük Hellenistik Dönem Balık Tabakları Figen Çevirici Coşkun	325
Olba Tiyatro Kazısı Cam Kadeh Buluntuları Emel Erten - Emine Akkuş Koçak	89	Aşağı Salat Höyüğü'nden Cam At Rhytonu S. Yücel Şenyurt - Emel Erten - İlkay Akkan	345
Olba Kazısı'nda Ele Geçen Hellenistik Dönem'e Ait Bir Sepet Kulplu Amphora Parçası Erkan Alkaç	113	Kuva-yi Milliye Müzesi'nden Bir Grup Gümüş Venedik Sikkesi Ceren Ünal	363
Sikke Buluntuları Bağlamında Olba'da II. Constantius Dönemi Emel Erten	129	Direkli Mağarası Epi-paleolitik Dönem Yaşamsal Alan Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme Cevdet Merih Ereğ	377
Klazomenai Karantina Adası Kuzey Yamacı Kazılarında Ele Geçen Oturan Çıplak Genç Kız Figürinleri Ashıhan Özbay	147	Orta Aras Havzası'nda Bir Orta Tunç Çağı Kalesi: Çalığıneç Ayhan Yardımcıel - Emine Gizlenci	397
Karabel Asarcık'taki Sion Manastırı Mezar Odası ve Bizans Lahitleri Bülent İşler	161	Olba Akropolisi Kuzey Kule Kazısından Ele Geçen Karbonize Ahşap Malzemenin Anatomik Analizi Barbaros Yaman - Ali Akın Akyol - Emel Erten	411
Mimari Plastik Veriler Işığında Erken Bizans Döneminde Side'de Sütunlu Caddelerin Onarımı Şener Yıldırım	187	Olba Kazısı Tiyatro Seramik Buluntuları Arkeometrik Çalışmaları Ali Akın Akyol - Safiye Aydın	421
Karantina Adası Kuzey Yamacı Kazıları Stratigrafik Değerlendirmesi ve Hellenistik Dönem Pişmiş Toprak Figürinler Fikret Özbay - Ashıhan Özbay	207	Kitap Tanıtımı Ömer Özyiğit'e Armağan Emel Erten	439
Erken Hıristiyanlık Döneminde Zephyrion/ Zephyrium Murat Özyıldırım - Muzaffer Yılmaz	225	Kudüs: Bir Şehrin Biyografisi Murat Özyıldırım	447

ISSN 2148-4120

9 772148 412007